

3. Ібн Хальдун, 'Абд ар-Рахман Абу Зайд. Мукаддіма [Пролегомена]. Бейрут: Дар аль-Кітаб аль-'Ільмійя, 1999. – 536 с.
4. Самуельсон Пол, Нордхаус Вільям. Економикс, 18-е изд. – М.: Вільямс, 2006. – 1360 с. – ISBN 5-8459-1123-0 (рус.).
5. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Шумпетер Й. – М.: ЭКСМО, 2007. – 864 с – ISBN 978-5-699-19290-8.
6. Кларк Дж.Б. Распределение богатства / пер. с англ. Страшунского Д. – М.: Гелиос, АРВ, 2000. – 368 с. – ISBN 5-85438-101-X.
7. Масгрейв Р.А. Государственные финансы: теория и практика / Масгрейв Р.А., Масгрейв П.Б. ; пер. с 5-го англ. изд. [1989]. – М.: Бизнес Атлас, 2009. – 716 с. – ISBN 978-5-9900421-3-1.
8. Дець В.Ф. Бюджетна безпека та критерії її оцінки / Дець В.Ф. // Стратегічна панорама. – 2007. – №3. – С.156.
9. Чугунов І.Я. Особливості бюджетної політики на сучасному етапі / І.Я. Чугунов // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного інституту: Зб. наук. пр. – Чернівці, 2008. – Вип.2. – С.163.

Шовкун І.А.

к.е.н., провідний науковий співробітник Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА РФ

Досліджуються стан і форми фінансування міжнародного науково-технічного співробітництва за секторами науки. Обґрунтовуються перспективні форми фінансування такого співробітництва.

The state and forms of the financing international research cooperation are researched. The Perspective forms of the financing this cooperation are proved.

Ключові слова: міжнародне науково-технічне співробітництво, форми фінансування, галузь науки, сектор науки, бюджетні асигнування

Вступ. Міжнародне науково-технічне співробітництво є важливим елементом забезпечення нової якості економічного поступу. Дійсно, воно виступає передумовою залучення нових знань, підвищення конкурентоспроможності та продуктивності науки.

Науково-технічне співробітництво дає можливість розвивати науку і досягати високих результатів в умовах обмеженого або недостатнього фінансування. Також співробітництво дозволяє проводити масштабні дослідження, які неможливо провести у межах національної академії або наукових центрів однієї країни, оскільки вони вимагають об'єднання зусиль науковців і фінансових ресурсів, одержання доступу до найновішої наукової інформації, економії фінансових ресурсів на використанні унікального наукового обладнання, брати участь у наукових експедиціях. Крім того, таке співробітництво сприяє розширенню виробничих коопераційних зв'язків між

підприємствами і технологічно пов'язаними виробництвами, розробці та реалізації програм з технічного переозброєння, впровадженню інноваційних технологій виробництва. Державна науково-технічна політика спрямована на сприяння розвитку міжнародних зв'язків, у тому числі з використанням різних схем і форм спільного фінансування.

Методологічні засади економіки науки та фінансування наукового розвитку ґрунтовно висвітлені у працях В.П. Александрової, І.Г. Дежиної, Н.І. Іванової, А.А. Дагаєва, Л.М. Гохберга, Ю.М. Жукової. Разом з тим, необхідно відзначити, що в економічній науці питання форм фінансового забезпечення міжнародного наукового співробітництва недостатньо розроблено. Між тим, в умовах посилення процесів економічної та науково-технічної глобалізації, ці питання неодмінно постають і мають вирішуватися. Це зумовлює необхідність дослідження існуючої практики та розробки методичних аспектів форм фінансування міжнародних контактів у науко-технічній сфері.

Постановка задачі. Метою статті є виявлення та систематизування існуючих форм фінансування міжнародного науково-технічного співробітництва, а також пропозиція перспективних форм. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: дослідити стан та форми фінансування міжнародного співробітництва; систематизувати ці форми за секторами науки; обґрунтувати ефективні форми. В роботі використані методи економіко-статистичного спостереження та порівняльного аналізу.

Результати дослідження. У світовій практиці склалися традиційні форми фінансування міжнародних наукових проектів, які умовно можна поділити на п'ять основних типів: 1) паритетне фінансування проведення усіх видів науково-дослідних робіт усіма партнерами (здійснюється на принципах рівності участі сторін у фінансуванні); 2) роздільне фінансування (кожна сторона підтримує переважно своїх учених); 3) змішане фінансування (частина коштів надходить від іноземного партнера, а решта фінансується з національних джерел); 4) фінансування спільного проекту іноземним партнером, у тому числі у формі грантового фінансування; 5) безвалютний обмін (обмін результатами наукової діяльності, товарами і послугами без використання іноземної валюти як платіжного засобу). Для реалізації прикладних науково-технічних та інноваційних проектів застосовується проектне фінансування.

Загальні принципи фінансово-економічного забезпечення науково-технічного співробітництва визначаються відповідними міжурядовими угодами. Звичайно міжурядові угоди надають суб'єктам науково-технічного співробітництва повну свободу вибору партнерів, форм організації та змісту спільних робіт. Очевидно, що конкретні умови фінансування науково-технічного співробітництва залежать від форми співпраці і визначаються учасниками на основі взаємних домовленостей та з додержанням вимог національного законодавства.

Попереднє аналітичне спостереження дозволяє зосередити увагу нашого дослідження передусім на основних секторах національної сфери науки, які

здійснюють співробітництво з партнерами з РФ. Найбільший попит іноземних замовників спостерігається що до дослідження і розробки галузевого, заводського та академічного секторів науки України. Виходячи з того, що кожний сектор науки включає установи, організації, підприємства різних форм власності та організаційно-правових форм, а також зважаючи на відмінності у спеціалізації секторів на виконанні різних видів наукових і науково-технічних робіт, ми припускаємо існування відмінностей у джерелах і формах фінансування науково-технічного співробітництва.

Форми фінансування міжнародного науково-технічного співробітництва галузевого сектору науки України визначається чинним механізмом його фінансування, що тісно пов'язане з організаційно-правовим статусом і безпосередньо залежать від характеру виконуваних робіт. Галузева наука понад двох третин фінансових коштів заробляє, проводячи дослідження і розробки для вітчизняних та іноземних замовників. Фінансування виконання прикладних наукових досліджень, дослідно-конструкторських і технологічних розробок здійснюється за кошти замовників (у т.ч. іноземних) на підставі угод про створення (передачу) науково-технічної продукції.

Цей сектор науки, порівняно з іншими, є найбільш комерціалізованим, оскільки створює науковий продукт, готовий до провадження у виробництво. Такий науковий продукт є товаром, що має попит на ринку і виробниче використання якого може приносити прибуток. Загалом галузевий сектор науки є ключовою ланкою сфери науки та розробок. Саме він забезпечує тісний зв'язок між науковими здобутками академічної, вузівської та власне, галузевої науки з пропозицією вже готових до впровадження інноваційних розробок, компаніям та ринку. Узагальнено зміст діяльності галузевої науки можна визначити як прикладні НДДКР для кінцевого споживання.

Наукове співробітництво України з РФ в останні роки розвивається прискореними темпами (рис. 1), передумовою чого слугував економічний поступ, що спостерігався в обох країнах у до кризовому періоді до середини 2008 р., внаслідок чого розширювався попит на результати досліджень та розробок. Починаючи з 2000 р. експорт української наукової продукції збільшився у 4,3 рази і основною статтею експорту виступали результати досліджень і розробок у галузі природничих і технічних наук, тоді як дослідження суспільних і гуманітарних наук не мали скільки-небудь помітного експортного потенціалу. У той же час імпорту наукової продукції з РФ збільшився у 2,7 рази, що відбулося переважно за рахунок розширення імпорту наукового доробку природничих і технічних наук. Протягом усього періоду спостереження Україна залишалася нетто-експортером, що сприяло розвитку національної сфери досліджень і розробок, утвердженню її конкурентоспроможності, а разом з тим, сприяло науковому та інноваційному поступу російських партнерів. Міждисциплінарні співвідношення у зовнішній торгівлі науковою продукцією відображають загальну пріоритетність досліджень і розробок природничих і технічних наук, особливу увагу до таких перспективних напрямів, як біотехнології, нанотехнології, дослідження у галузі фармакології та медицини.

Фінансові механізми участі академічного сектору науки України у міжнародному науково-технічному співробітництві визначаються загальними фінансовими умовами функціонування цього сектору науки. Зокрема, фінансування наукових досліджень та розробок академічного сектору науки здійснюється з декількох джерел: держбюджету, державних фондів спеціального призначення, власних коштів виконавців НДДКР (академічних наукових установ) і коштів вітчизняних замовників (промислових компаній, приватних некомерційних організацій), а також іноземних замовників.

Загальні підходи з визначення умов фінансової підтримки міжнародних наукових проектів характеризуються таким чином:

- нині більшість спільних наукових проектів реалізуються за формою роздільного фінансування, яка передбачає фінансування кожною стороною проектів своїх учених. Подекуди застосовується паритетне фінансування, яке передбачає рівність витрат обох сторін. Але ця остання форма не набула поширення, оскільки наукові бюджети сторін не є порівнюваними;

- визначення проектів, які одержуватимуть фінансування, відбувається за результатами спільного проведення конкурсів наукових проектів;

- наукові проекти одержують фінансову підтримку за результатами незалежної експертизи, яку кожна сторона проводить окремо.

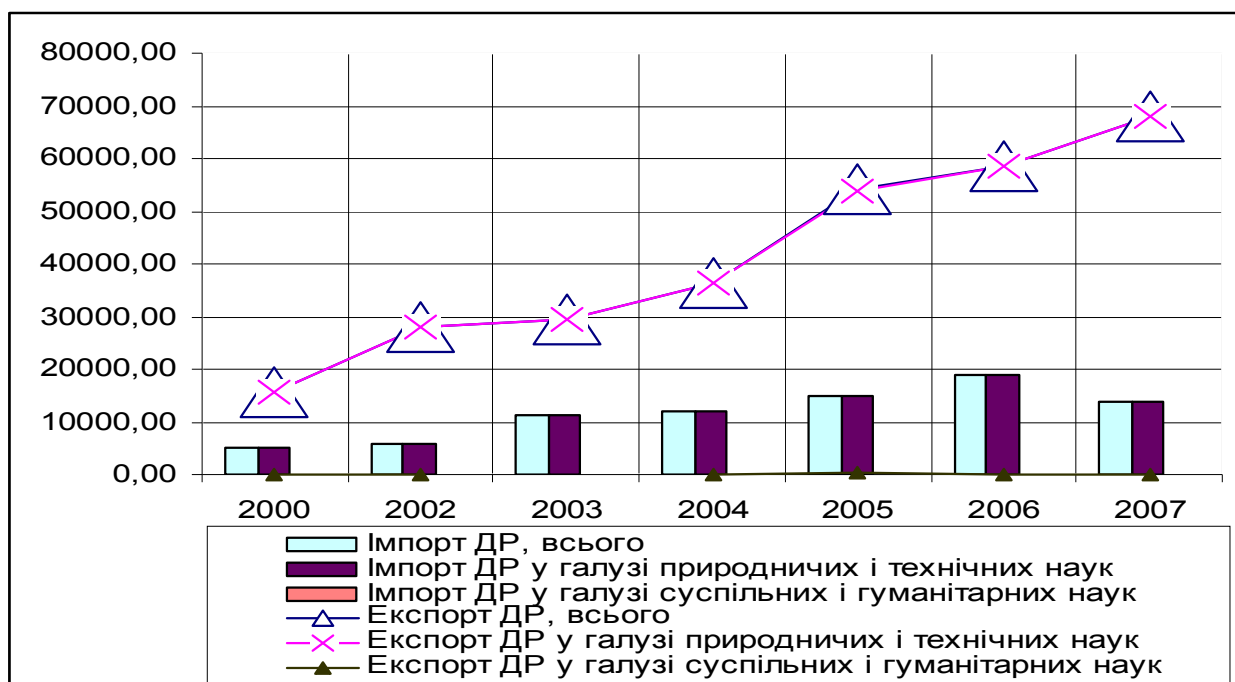

Рис. 1. Зовнішня торгівля України з РФ послугами, пов'язаними з дослідженнями і розробками, тис. дол. США

Джерело: Держкомстат України

У міру стабілізації фінансового стану академічної науки, українська сторона збільшувала фінансування своєї частини спільних наукових програм, що реалізуються здебільшого на умовах роздільного або паритетного фінансування. Наприклад, протягом останніх чотирьох років тільки по

проектах, якими опікуються НАНУ та МОН України, обсяги фінансування зросли у понад 32 рази (з 1,8 до 57,2 млн грн) (рис. 2).

Це стало можливим завдяки зростанню державних асигнувань на бюджетні витрати за напрямком програмної класифікації «Виконання зобов'язань України у сфері науково-технічного співробітництва», на проведення фундаментальних і прикладних досліджень і розробок академічною наукою, на забезпечення діяльності ДФФД тощо. Також цьому сприяло розширення кола інституцій, залучених до наукового співробітництва, та фондів, які підтримують розвиток науки. Зокрема, з 2005 р. до традиційної взаємодії між національними академіями наук України та РФ, додалося співробітництво у рамках виконання проектів за спільними конкурсами з РГНФ, з 2006 р. – з СВ РАН, з 2008 р. – з РФФД, з 2009 р. розпочато роботу над проектами за спільними конкурсами ДФФД України та РФФД. Розширення кола інституцій підтримки науки та виконавців проектів дозволяє проводити комплексні дослідження і при цьому гнучко використовувати різні джерела фінансування.

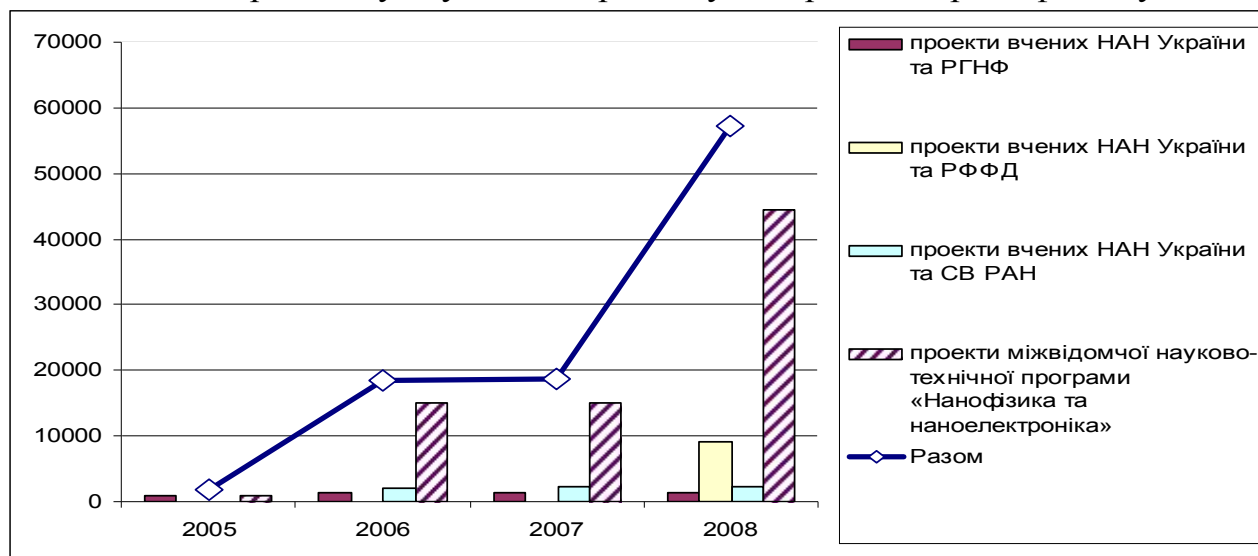

Рис. 2. Загальний обсяг фінансування спільних наукових та науково-технічних проектів України та РФ за інституційними учасниками за 2005-2008 рр. (у фактичних цінах; тис. грн.)

Джерело: дані Президії НАН України, МОН України

Перспективи фінансового забезпечення науково-технічної співпраці України та РФ пов'язуються зі створенням механізмів фінансування міждержавних науково-технічних та інноваційних програм і проектів. У світовій практиці для цих цілей активно використовується проектне фінансування науково-технічних та інноваційних проектів. Отже, задля розв'язання проблем фінансового забезпечення науково-технічного співробітництва та інноваційного розвитку виробництва, перспективним напрямком є формування спільних інститутів інноваційного розвитку (корпорацій, консорціумів, холдингів, фінансово-промислових груп), які акумулюють і вкладають інвестиції в розробку, освоєння та розповсюдження нових поколінь техніки і технологій.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, можна зробити такі висновки: 1) між секторами науки існують відмінності у джерелах і формах фінансування міжнародного науково-технічного співробітництва. Причиною цього є відмінності у спеціалізації секторів науки на виконанні різних видів наукових і науково-технічних робіт; у механізмах фінансування діяльності секторів науки тощо; 2) для галузевого сектору науки характерним є фінансування за кошти замовників на підставі угод про створення (передачу) науково-технічної продукції; 3) фінансова підтримка участі академічного сектору науки у міжнародних наукових проектах переважно здійснюється на умовах роздільного фінансування; 4) перспективи фінансового забезпечення науково-технічного співробітництва пов'язуються з формуванням спільних інститутів інноваційного розвитку.

Перелік посилань

1. Геєць В.М. Державні цільові програми та упорядкування програмного процесу в бюджетній сфері / Геєць В.М., Амоша О.І., Приходько Т.І., Александрова В.П., Близнюк В.В. ; НАН України; Інститут економіки та прогнозування / В.М. Геєць (ред.). – К. : Наукова думка, 2008. – 384с. – ISBN 978-966-00-0749-9.

2. Дежина И.Г. Новые тенденции в российской научной политике: влияние глобализации // Доклад на IX Международной научной конференции «Модернизация экономики и глобализация». Москва, ГУ-ВШЭ, 2 апреля 2008 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hse.ru/data/118/761/1235/Deghina.doc>

3. Емельянов Е.В. США: наука и внешнеэкономическая экспансия / Е.В.Емельянов; Ин-т США и Канады РАН. – М.: Наука, 2008. – 189 с.

4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. збірник. – К.: 2009.

5. Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про науково-технічне співробітництво (Угоду ратифіковано Законом N 41/98-ВР від 16.01.98)

Бойчук Н.Я.

викладач НТУУ «КПІ»

Явтушенко О.С.

студент, ФММ НТУУ «КПІ»

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Дана стаття присвячена проблемам та основним напрямкам виноробної галузі України. В роботі надано характеристику сучасного стану галузі, а також пропонується стратегія її розвитку.

This article deals with the problems and the key wine industry in Ukraine. We granted the characteristics of the current state of the industry, as well as proposed strategies for its development.

Ключові слова: виноробна галузь, стратегія розвитку, нормативно-правова база, ринок винопродукції, інвестиції, вітчизняна сировина, державне регулювання.